

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

кафедра фінансів, банківської справи та страхування

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

**методичні рекомендації до підготовки на практичні заняття
та виконання самостійної роботи
з дисципліни для здобувачів вищої освіти**

Кропивницький, 2023

ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

*Економічний факультет
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування*

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

методичні рекомендації до підготовки на практичні заняття
та виконання самостійної роботи
з дисципліни для здобувачів вищої освіти

Затверджено на засіданні кафедри
фінансів, банківської справи
та страхування
Протокол № 31 від 29 вересня 2023 р.

Кропивницький, 2023

Бюджетна система: методичні рекомендації до підготовки на практичні заняття та виконання самостійної роботи з дисципліни для здобувачів вищої освіти / Укладачі: Т. А. Мельник, С. П. Попова, В. М. Попов. Кропивницький : ЦНТУ, 2023. 48 с.

Укладачі:

Мельник Тетяна Андріївна, доцент, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ЦНТУ;

Попова Світлана Петрівна, асистент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ЦНТУ;

Попов Володимир Миколайович, доцент, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ЦНТУ;

Рецензенти:

Насипайко Дар'я Сергіївна, доцент, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин ЦНТУ.

Коцюрба Ольга Юріївна, доцент, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ЦНТУ.

Методичні рекомендації до підготовки на практичні заняття з дисципліни «Бюджетна система» та до виконання самостійної роботи містять теми, плани практичних занять, перелік рекомендованої літератури. Сформульовані види самостійної й індивідуальної роботи, дозволяють здобувачу вищої освіти краще опанувати матеріал і розкрити свій власний потенціал. Наведенні тестові завдання допоможуть здобувачу перевірити рівень засвоєння теоретичного матеріалу.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ НА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ З ДИСЦИПЛІНИ «БЮДЖЕТНА СИСТЕМА».....	5
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «БЮДЖЕТНА СИСТЕМА».....	7
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1.....	9
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2.....	14
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3.....	16
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4.....	20
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5.....	25
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6.....	28
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7.....	38
ТЕМИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДОПОВІДЕЙ, ЕСЕ, АНАЛІТИЧНИХ ОГЛЯДІВ.....	43
ЛІТЕРАТУРА.....	45

ВСТУП

Бюджетна система являється ключовою складовою державних фінансів. Бюджет слугує інструментом реалізації соціально-економічної політики держави, оскільки він є відображенням складної системи перерозподільних відносин у суспільстві та стосується практично кожної юридичної та фізичної особи. Це і визначає *мету навчальної дисципліни «Бюджетна система»*, яка полягає у вивченні сутності бюджетних відносин та їх впливу на суспільство. Вивчення дисципліни також формує у здобувачів вищої освіти сучасне мислення та базові знання щодо організації, функціонування та розвитку бюджетної системи, сприяє набуттю ними умінь та формуванню фахових компетентностей з питань проведення бюджетної політики, що у подальшому забезпечить ефективне управління бюджетом і фінансовою діяльністю держави загалом.

Процес вивчення навчальної дисципліни «Бюджетна система» передбачає вирішення *основних завдань*, зокрема: засвоїти теоретичні основи формування і використання бюджету держави; розуміти засади бюджетного устрою та принципи побудови бюджетної системи; ознайомитися зі структурою, завданнями та функціями органів державного управління бюджетом та міжбюджетними відносинами; набутти теоретичні і практичні знання стосовно методів і джерел формування доходів бюджету та напрямів і форм фінансування видатків; оволодіти методикою визначення обсягів бюджетних видатків, які забезпечують реалізацію функцій держави; сформувати знання з питань державного кредиту та управління державним боргом.

Після вивчення дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

знати: у чому полягає призначення бюджету та його функції; зміст, складові та перспективні напрямки бюджетної політики; склад та сутність бюджетного законодавства; етапи бюджетного процесу як на загальнодержавному так і на місцевому рівнях; засади управління бюджетним дефіцитом; принципи побудови бюджетного устрою та склад бюджетної системи; як використовується інструментарій міжбюджетних відносин; сутність та склад доходів та видатків державного та місцевих бюджетів; зміст державного боргу та методи управління ним;

вміти: здійснювати аналіз бюджетного законодавства та змін у ньому; визначати завдання та основні напрямки бюджетної політики; здійснювати розрахунок потреби у коштах для фінансування бюджетних установ та заходів; аналізувати показники бюджетів різних рівнів в динаміці та робити обґрунтовані висновки; оцінювати концептуальні основи функціонування дефіциту бюджету та джерел його фінансування; розробляти шляхи вдосконалення управління державним боргом.

Рекомендації щодо підготовки до практичних занять та до виконання самостійної роботи допоможе здобувачу ефективно спланувати свій час на навчання та полегшить роботу при самостійному опрацюванні додаткового матеріалу з дисципліни. Формулювання видів самостійної та індивідуальної роботи дозволяє здобувачу вищої освіти розкрити свій власний потенціал. Перевірити рівень засвоєння матеріалу допоможе розв'язання тестових завдань.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ НА ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ З ДИСЦИПЛІНИ «БЮДЖЕТНА СИСТЕМА»

Практичні заняття необхідні для засвоєння, подальшого вивчення та поглиблення знань, які були отриманні на лекціях, а також для надбання навиків застосування теоретичних знань на практиці.

Практичне заняття – форма навчального заняття, при якій науково-педагогічний працівник організовує детальний розгляд здобувачами вищої освіти окремих положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання здобувачем вищої освіти відповідно сформульованих завдань.

На практичних заняттях здобувачі вищої освіти під керівництвом науково-педагогічного працівника виконують відповідно сформульоване завдання, що призводить до закріплення теоретичних знань та надбання навиків застосування матеріалу на практиці.

Протягом семестру здобувачі вищої освіти повинні систематично та активно працювати на практичних заняттях, приймаючи участь в наступних видах робіт:

1. Відповідь на питання.

Своєю відповіддю на питання здобувач вищої освіти підтверджує засвоєння матеріалу. Перелік питань на кожне практичне заняття складається з пунктів плану практичного заняття, плану лекції й питань для дискусій за відповідною темою.

Тривалість відповіді на питання не повинна перевищувати 2-3 хвилини.

Критерієм оцінки відповіді на питання є змістовність, повнота, зрозумілість, аргументованість.

2. Участь у дискусії.

Методичні рекомендації містять перелік дискусійних питань на кожне практичне заняття за відповідною темою. Для якісної дискусії здобувачу необхідно уважно слухати доповідача. Після закінчення доповіді можна доповнити те, про що не було сказано, або детальніше розкрити якусь частину питання, на якій не зупинився попередній доповідач, вказати на помилки чи неточність при відповіді, обґрунтувати інші точки зору на поставлене питання.

Критерієм оцінки ведення дискусії є змістовне доповнення, доречне зауваження, критичне мислення на поставлене питання.

3. Поточне опитування у формі пілотного опитування.

Поточне опитування у вигляді пілотного опитування дає можливість здобувачу вищої освіти систематизувати свої знання та розвиває вміння чітко, лаконічно відповідати на поставленні науково-педагогічним працівником питання. Впродовж практичного заняття науково-педагогічний працівник задає питання та в хаотичному порядку викликає здобувача вищої освіти, який відповідає на нього. Таким чином проводиться опитування усіх здобувачів вищої

освіти, які присутні на занятті.

Критерієм оцінки при пілотному опитуванні є правильність відповіді.

4. Поточне опитування у формі тестування.

Тестування проводиться на сторінці курсу «Бюджетна система» у системі дистанційного навчання MOODLE на сайті ЦНТУ для перевірки засвоєння матеріалу здобувачами вищої освіти. Його метою є систематизація теоретичних та практичних навиків здобувача вищої освіти з дисципліни.

Критерієм оцінки є правильність відповіді на тест.

5. Поточне опитування у формі перевернутого класу.

Спочатку здобувачі вищої освіти самостійно переглядають запропонований матеріал (лекцію, відео) також здобувач може знайти додаткову інформацію по темі (цікаві сучасні публікації), приготувати питання для дискусій (дебатів). На практичному занятті обговорюється вивчений матеріал, пояснюються викладачем складні питання. Аналізуються поставлені питання, порівнюються переваги та недоліки кожного із запропонованих рішень.

Критерієм оцінки оригінальність мислення, креативність, засвоєння матеріалу.

6. Презентація.

Презентація самостійного завдання (доповіді, доповнення) або індивідуального завдання демонструє вміння проводити дослідження, систематизувати отримані знання, формулювати власну думку на сучасні проблеми та робити обґрунтовані висновки.

Здобувач, який бажає зробити доповідь, повинен обрати тему, яка розміщена на сторінці курсу «Бюджетна система» у системі дистанційного навчання MOODLE на сайті ЦНТУ. Перелік джерел використаної літератури здобувач формує самостійно або може використовувати рекомендовану літературу. Викладач проводить консультації стосовно структури, допомагає у формуванні актуальності, висновків тощо. За змістом доповіді готується презентація не більше 5-10 слайдів.

Презентація може бути виконана за допомогою програм PowerPoint, Canva, Google Презентація, тощо. Має містити титульний аркуш, на якому вказується тема, ПІП виконавця, група, рік.

Доповідь (доповнення) презентується на практичному занятті, тематика яких співпадає не більше 5 хвилин.

Критерієм оцінки є якість виконання та оформлення, рівень засвоєння матеріалу.

Отримані здобувачем вищої освіти оцінки за практичні заняття є складовою поточного контролю та семестрової підсумкової оцінки.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «БЮДЖЕТНА СИСТЕМА»

Самостійна робота здобувача є невід'ємною складовою процесу вивчення навчальної дисципліни «Бюджетна система» та є основним засобом засвоєння матеріалу у вільний від аудиторних занять час. Матеріал, засвоєний здобувачем у процесі самостійного вивчення, виноситься на поточний, рубіжний та підсумковий контроль разом з матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних занять.

Самостійно робота здобувача включає: опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу; вивчення питань які винесені для дискусій; підготовку до практичних занять; підготовку до контрольних заходів (поточного опитування, тестування, підсумкового контролю).

Самостійна робота здобувача з дисципліни «Бюджетна система» умовно поділяється на обов'язкову самостійну та вибірккову індивідуальну.

Обов'язкова самостійна робота здобувача вищої освіти містить завдання, які здобувач повинен обов'язково виконувати при вивченні дисципліни «Бюджетна система».

Вона передбачає наступні види робіт:

1. Опрацювання лекційного матеріалу. Здобувач може записувати свої думки, питання, які виникають при прослуховуванні лекції або при опрацюванні лекційного матеріалу. Пізніше, сформулювавши питання, можна його задати лектору в кінці лекції або викладачу на практичному занятті.

2. Підготовка до практичних занять. Підготовка до кожного заняття здійснюється відповідно до планів лекції та практичного заняття. Тема, план заняття, рекомендована література розміщені на сторінці курсу «Бюджетна система» у системі дистанційного навчання MOODLE на сайті ЦНТУ.

Вибіркова самостійна (індивідуальна) робота здобувача вищої освіти складається з альтернативних завдань, серед яких кожен здобувач може обрати завдання на власний розсуд за погодженням з викладачем.

Індивідуальне завдання здобувача спрямоване на поглиблення вивчення дисципліни «Бюджетна система» та передбачає створення умов для реалізації творчих, наукових, винахідницьких, креативних можливостей здобувача. До індивідуальних завдань відносяться:

1. Проведення аналітичного (критичного) огляду літературних джерел та наукових статей за тематикою дисципліни. Здобувач, бажаючий скласти аналітичний огляд, повинен обрати тему, яка розміщена на сторінці курсу «Бюджетна система» у системі дистанційного навчання MOODLE на сайті ЦНТУ. Здобувач систематизує різні наукові погляди і підходи до вивчення обраного питання. Список використаних літературних джерел підбирається здобувачем самостійно та повинен містити не менше 5 найменувань.

Аналітичний огляд повинен складатися з наступних складових:

- титульна сторінка;
- основна частина, в якій наводиться матеріал;
- список опрацьованих джерел.

Аналітичний огляд презентується на практичному занятті, тема якого відповідає обраному питанню не більше 5 хвилин. За змістом аналітичного огляду здобувач може сформулювати презентацію до 5 слайдів або оформити його на папері. Якщо здобувач обирає другий варіант, тоді аналітичний огляд повинен бути належно оформлений. Обсяг роботи не повинен перевищувати 5 сторінок тексту, набраного на комп'ютері (Time New Roman, шрифт 14, інтервал 1,5, вирівнювання за шириною, поля: ліве - 30 мм, праве - 10 мм, верхнє та нижнє - 20 мм.).

Критерієм оцінювання є кількість опрацьованого матеріалу та вміння систематизувати матеріал, критично мислити.

2. Розв'язування кейсу (ситуаційного завдання) з теми. Це різновид розрахункового індивідуального завдання, яке виконується з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних здобувачем вищої освіти під час вивчення теми. Розрахункові завдання наведені на сторінці курсу «Бюджетна система» у системі дистанційного навчання MOODLE на сайті ЦНТУ.

Для здійснення розрахунків здобувач використовує статистичні дані, наведені в офіційних джерелах, та рекомендовану літературу. Оформлює результати своїх розрахунків та висновки у вигляді презентації 1-2 слайди чи на папері, чи в зошиті.

Критерієм оцінювання є якість виконання розрахунків та формулювання висновків.

3. Виконання творчого завдання у формі складення кросворду. Здобувач який бажає скласти кросворд повинен у викладача який проводить практичні заняття взяти ключові слова. Без цих слів кросворд не буде захищений. Кросворд повинен містити не менше 20 слів-термінів тільки з дисципліни «Бюджетна система». Контрольне слово повинно перетинатися з іншими термінами не менше двох разів, інакше кросворд не буде захищений.

Кросворд має бути оформлений у вигляді презентації до 5 слайдів або на папері й повинен містити: титульну сторінку; схему кросворду з проставленою нумерацією клітин та переліком питань; заповнений кросворд; список використаних джерел.

Критерієм оцінювання є складність кросворду, кількість використаних слів, оригінальність складання та представлення.

4. Виконання творчого завдання у формі складання ребусу. Це загадка, у якій термін чи визначення зображені у вигляді малюнків, поєднаних з літерами, цифрами, нотами та іншими знаками. Здобувач який бажає скласти ребус з використанням термінології пов'язаної з бюджетною системою обирає самостійно термін чи визначення пов'язане з бюджетною системою, складає ребус і оформлює його у вигляді презентації, яку презентує на практичному занятті за тематикою ребусу.

Критерієм оцінювання є складність ребусу, оригінальність складання та представлення.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

**Тема заняття: Сутність, призначення та роль бюджету держави.
Бюджетний процес в Україні та його стадії.**

План заняття:

1. Сутність бюджету як економічної категорії, його ознаки та особливості.
2. Призначення та роль бюджету держави.
3. Функції бюджету, їх характеристика.
4. Бюджетна політика та бюджетний механізм.
5. Сутність бюджетного процесу та його учасники.
6. Складання проекту Державного бюджету України.
7. Розгляд та затвердження проекту Закону про Державний бюджет України.
8. Виконання бюджету.
9. Складання і затвердження звіту про виконання Державного бюджету.

Питання для самоконтролю знань:

1. Яке призначення бюджету в економіці держави?
2. Як використовується бюджет у процесах регулювання економікою та забезпечення добробуту населення?
3. Яка роль бюджетного механізму в економіці держави?
4. Охарактеризуйте складові елементи бюджетного механізму.
5. Яку роль відіграє механізм формування бюджетних ресурсів у вирішенні актуальних проблем економічного розвитку?
6. Що визначає зміст бюджетної політики?
7. Яка основна мета бюджетної політики?
8. Які чинники визначають бюджетну політику?
9. Охарактеризуйте напрями бюджетної політики на сучасному етапі.
10. Назвіть етапи бюджетного процесу.

Приклад дискусійних питань:

Вкажіть, які твердження є вірними, а які хибними. Обґрунтуйте свою відповідь:

1. Категорійне поняття «бюджет» склалося історично та в різних країнах має свої специфічні риси зародження.
2. Бюджет діє протягом певного періоду.
3. Бюджет враховує тільки інтереси держави.
4. Головне призначення бюджету полягає у наданні суспільству унікальних благ й послуг, які істотно впливають на рівень добробуту та якість життя.
5. До економічних факторів, що впливають на формування і використання бюджету відносяться ВВП, національний дохід, фонд споживання, обсяг соціальних гарантій держави.
6. Роль стимулюючої функції бюджету полягає в акумуляції коштів у бюджеті і використанні їх на здійснення соціальних програм, спрямованих на розвиток охорони здоров'я, культури, освіти, підтримку малозабезпечених.

7. В бюджетних відносинах знаходить своє відображення розподільча і контролююча функція фінансів.

8. Бюджетний механізм є активним елементом державного управління економікою.

9. Стратегічною метою бюджетної політики є оптимізація та раціоналізація формування доходів і використання державних фінансових ресурсів.

10. Головним пріоритетним напрямком бюджетної політики України є фінансове оздоровлення підприємств реального сектора шляхом створення сприятливих макроекономічних умов і проведення зваженої податкової реформи.

11. Організація бюджетного процесу в Україні регламентується КМУ.

12. У Бюджетному кодексі законодавче закріплено три великі стадії бюджетного процесу.

13. За терміном складання і подання звітності про виконання Державного бюджету України є оперативною, місячною, квартальною та річною.

14. Проблеми, пов'язані з не наповненням бюджету належними коштами та проблеми невідповідності дохідної та видаткової частин бюджету держава регулює за допомогою бюджетної політики.

15. Бюджетний процес триває протягом одного року.

16. На всіх стадіях бюджетного процесу здійснюються фінансовий контроль і аудит та оцінка ефективності використання бюджетних коштів.

Практичні завдання :

1. Дослідити та проаналізувати особливості бюджетного процесу поточного року. Визначити дотримання термінів проходження стадій бюджетного процесу.

2. Дослідити дати затвердження Закону України «Про Державний бюджет» за останні десять років. Проаналізувати їх відповідність термінам бюджетного процесу.

Тестові завдання для перевірки своїх знань:

1. Які макропоказники є основою формування бюджету:

- а) валовий національний продукт;
- б) індекс інфляції;
- в) індекс роздрібних споживчих цін;
- г) валовий внутрішній продукт.

2. Призначення бюджету полягає в забезпеченні фінансовими ресурсами:

- а) індивідуальних потреб членів суспільства;
- б) суспільних потреб і функцій держави;
- в) потреб бюджетних установ;
- г) потреб ринку.

3. Бюджет виконує такі функції:

- а) регулюючу і фіскальну;
- б) фіскальну і контрольну;
- в) контрольну і розподільчу;
- г) стимулюючу і розподільчу.

4. За матеріальним змістом бюджет – це:

- а) фінансовий план держави;
- б) централізований грошовий фонд держави;
- в) розпис доходів та видатків;
- г) баланс доходів та видатків.

5. Контрольна функція бюджету реалізується шляхом виконання контрольної діяльності:

- а) Державною Казначейською службою;
- б) Державною фіскальною службою;
- в) Рахунковою палатою;
- г) усіма вищезазначеними органами.

6. Учасниками бюджетного процесу є:

- а) Президент України, Верховна Рада України та місцеві ради;
- б) всі громадяни та суб'єкти господарювання;
- в) Президент України, Верховна Рада України, місцеві ради, Кабінет Міністрів України;
- г) органи та посадові особи, які наділені бюджетними повноваженнями.

7. Установою, яка здійснює державний контроль за витрачанням коштів і матеріальних цінностей в бюджетних установах, є:

- а) Державна аудиторська служба України;
- б) Державне казначейство;
- в) Аудиторська палата України;
- г) Рахункова палата України.

8. Бюджетний процес за структурою поділяється на:

- а) управління бюджетним процесом, облік виконання бюджету, контроль за виконанням бюджету;
- б) бюджетне планування (складання, розгляд, затвердження), виконання бюджету;
- в) складання проекту бюджету, розгляд проекту та ухвалення закону про бюджет на наступний бюджетний період, виконання бюджету, підготовка і розгляд звіту про виконання бюджету;
- г) складання бюджетних показників, коригування та виконання бюджету.

9. Міністерство фінансів України подає Бюджетну декларацію на розгляд Кабінету Міністрів України:

- а) до 15 травня;
- б) до 15 липня;
- в) до 15 серпня;
- г) до 15 вересня.

10. Закон України «Про Державний бюджет України» має бути прийнятий до:

- а) 31 жовтня;
- б) 1 листопада;
- в) 1 грудня;
- г) 31 грудня.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема заняття: **Бюджет як основний фінансовий план держави.**

План заняття:

1. Зміст та особливі ознаки бюджету як фінансового плану.
2. Система фінансових планів держави та роль бюджету в ній.
3. Загальний та спеціальний фонди бюджету.
4. Бюджетне планування та прогнозування.
5. Програмно-цільовий метод планування бюджету.
6. Бюджетна класифікація.

Питання для самоконтролю знань:

1. Назвіть джерела формування бюджету розвитку, напрями його використання.
2. Які завдання вирішуються в процесі бюджетного планування ?
3. Яке місце посідає бюджет у системі фінансових планів в Україні?
4. Перелічіть фактори, що впливають на формування бюджету.
5. Перелічіть складові програмно-цільового методу.
6. Які групи результативних показників використовують у вітчизняній практиці для оцінки ефективності бюджетної програми?
7. Коли було впроваджено середньострокове планування в Україні на законодавчому рівні?
8. В чому сутність середньострокового планування?

Приклад дискусійних питань:

Вкажіть, які твердження є вірними, а які хибними. Обґрунтуйте свою відповідь:

1. Бюджет, як основний фінансовий план поєднує в собі та забезпечує джерела формування та напрями використання.
2. Точність прогнозних розрахунків бюджетних ресурсів залежить від методу прогнозування.
3. Прогнозування бюджетних ресурсів може ґрунтуватися лише на узагальнюючих макроекономічних показниках економічного і соціального розвитку.
4. Підставою для річної звітності є дані облікових реєстрів та зведених звітів і вона є логічним завершенням періодичної звітності.

Тестові завдання для перевірки своїх знань:

1. Бюджет розвитку місцевих бюджетів - це:

- а) складова частина спеціального фонду місцевих бюджетів, в якому зосереджуються бюджетні ресурси, призначені для проведення поточної діяльності;
- б) складова частина загального фонду місцевих бюджетів, в якому зосереджуються бюджетні ресурси, призначені для проведення поточної діяльності;
- в) складова частина спеціального фонду місцевих бюджетів, в якому

зосереджуються бюджетні ресурси, призначені для проведення інвестиційної та інноваційної діяльності;

г) складова частина загального фонду місцевих бюджетів, в якому зосереджуються бюджетні ресурси, призначені для проведення інвестиційної та інноваційної діяльності.

2. Згідно з Бюджетним кодексом України, місцевий бюджет складається з фондів:

- а) унітарного та федерального;
- б) загального та спеціального;
- в) економічного та соціального;
- г) амортизаційного та інвестиційного.

3. Будучи фінансовим планом держави державний бюджет -

- а) є постановою Кабінету Міністрів;
- б) є Указом Президента;
- в) має силу закону, прийнятого Верховною Радою;
- г) є розпорядженням Національного банку.

4. Які показники характеризують стан бюджету як фінансового плану?

- а) профіцит, баланс, надлишок, дефіцит;
- б) бюджетний дефіцит, баланс бюджету, профіцит, надлишок;
- в) бюджетна рівновага, дефіцит, профіцит;
- г) рівновага доходів і видатків бюджету, бюджетний дефіцит, бюджетний надлишок.

5. У процесі програмно-цільового планування на етапі стратегічного планування не здійснюється:

- а) визначення довго- та середньострокових цілей;
- б) моніторинг ресурсної бази, її вартісна оцінка;
- в) прийняття програмних документів органами влади;
- г) відбір першочергових завдань, виходячи з фінансових можливостей.

6. У процесі програмно-цільового планування на етапі складання бюджету не здійснюється:

- а) розробка, аналіз і відбір програм;
- б) визначення та аналіз ресурсів, необхідних для реалізації програм;
- в) оцінювання та очікування результатів;
- г) подання бюджетних запитів для включення програм до бюджету.

7. Показники, які використовуються для оцінювання досягнення поставлених цілей (кількість користувачів товарами, роботами, послугами, виробленими в процесі виконання бюджетної програми), - це:

- а) показники затрат;
- б) показники продукту;

- в) показники ефективності;
- г) показники якості.

8. За допомогою якого методу здійснюється планування місцевих бюджетів:

- а) нормативного;
- б) розрахунково-аналітичного;
- в) методу екстраполяції;
- г) усі відповіді правильні.

9. Показники, які визначаються як відношення кількості вироблених товарів (виконання робіт, надання послуг) до їх вартості у грошовому або людському вимірі (витрати ресурсів на одиницю показника продукту), це:

- а) показники затрат;
- б) показники продукту;
- в) показники ефективності;
- г) показники якості.

10. Класифікація доходів бюджету відповідно до бюджетної класифікації включає:

- а) податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, трансферти;
- б) надходження від продажу основного капіталу, від реалізації державних запасів товарів, від продажу землі та нематеріальних активів;
- в) доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори і платежі, доходи від некомерційного та побічного продажу;
- г) класифікацію доходів бюджету, класифікацію фінансування бюджету, класифікацію боргу.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема заняття: **Профіцит бюджету. Бюджетний дефіцит і джерела його фінансування.**

Бюджетний устрій та побудова бюджетної системи України.

План заняття:

1. Сутність та форми бюджетного профіциту.
2. Сутність, форми та види дефіциту бюджету.
3. Методи фінансування бюджетного дефіциту.
4. Характеристика бюджетного устрою держави.
5. Сутність та структура бюджетної системи.
6. Принципи організації бюджетної системи.
7. Правові основи бюджетної системи України.

Питання для самоконтролю знань:

1. Визначте та проаналізуйте негативні наслідки бюджетного дефіциту.
2. Назвіть основні заходи, які застосовуються щодо зменшення бюджетного дефіциту.
3. Проаналізуйте показники, які визначають рівень дефіциту бюджету.
4. Назвіть основні заходи щодо скорочення бюджетного дефіциту.
5. Коли дозволяється прийняття бюджету з дефіцитом?
6. Чи можуть бути емісійні кошти Національного банку джерелом фінансування дефіциту Державного бюджету?
7. Які методи оптимізації бюджетного дефіциту Ви знаєте?
8. Перелічіть причини виникнення бюджетного дефіциту.
9. Чи призводить дефіцит бюджету до зростання державного боргу? Обґрунтуйте свою відповідь.
10. Чим визначається бюджетний устрій України ?
11. Які бюджети відносяться до бюджетів місцевого самоврядування?
12. Нормативно-правова база функціонування бюджетної системи.
13. Охарактеризуйте бюджетну систему України.
14. Як називається документ, що підготовлено головним розпорядником бюджетних коштів та який містить пропозиції з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для виконання покладених на нього функцій на середньостроковий період?

Приклад дискусійних питань:

Вкажіть, які твердження є вірними, а які хибними. Обґрунтуйте свою відповідь:

1. Рівень дефіциту бюджету визначається як загальний дефіцит за винятком інфляційної частки процентних платежів.
2. Профіцит бюджету затверджується з метою продажу цінних паперів.
3. На кінець бюджетного періоду оборотний залишок бюджетних коштів має бути збережений у встановленому розмірі.

4. Бюджетний дефіцит є наслідком певного стану економічних відносин, які виникають між учасниками суспільного виробництва в процесі використання фінансових ресурсів понад їх наявну величину.

5. Оборотний залишок бюджетних коштів встановлюється у розмірі не більше 5% планових видатків загального фонду бюджету і затверджується у законі про Державний бюджет України.

6. Профіцитний бюджет характерний для періоду економічного зростання та застосовується як засіб для попередження економічного буму, за яким неминуче настає економічний спад.

7. Зростання бюджетного дефіциту спричиняє посилення інфляційних процесів в країні.

8. Для покриття витрат понад наявний обсяг фінансових ресурсів визначають основні напрями використання бюджетних ресурсів із метою забезпечення стабільного економічного і соціального розвитку.

9. Важливим елементом стратегії макроекономічного управління є зменшення розміру бюджетного дефіциту.

10. Бюджетна система України має глибоке коріння, її становлення відбувалося ще в часи Київської Русі, Гетьманщини, Запорозької Січі.

11. Сучасна бюджетна система сформувалась на базі бюджетних відносин, які мали місце в Радянському Союзі.

12. Зведений бюджет області включає показники обласного бюджету, бюджетів міст обласного підпорядкування.

13. Бюджетні позички - явище, зворотне дотації, тобто передача коштів бюджетного надлишку з бюджетів нижчого рівня до бюджету вищого рівня.

14. Зведений бюджет є сукупністю показників бюджетів, що використовуються для аналізу і прогнозування економічного і соціального розвитку держави.

15. Згідно Бюджетного кодексу України, бюджетна система ґрунтується на 5 принципах.

16. Бюджетний устрій України визначається сукупністю юридичних норм та державним устроєм.

17. Бюджетний устрій – це державний бюджет і бюджети органів місцевого самоврядування.

18. Складовими елементами бюджетної системи є її структура, принципи побудови і організація функціонування.

19. Принцип повноти полягає у відображенні у бюджеті всіх доходів і видатків.

Практичні завдання:

1. Зобразити у вигляді стовпчикової діаграми (гістограми) динаміку дефіциту державного бюджету та зведеного бюджету за період від 2012 р. і до

поточного за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>.

2. Розрахувати абсолютне та відносне відхилення показників Фінансування Державного бюджету України у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> та проаналізувати отримані результати.

3. Проаналізувати структуру Зведеного бюджету України у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>. Зробити висновки.

Тестові завдання для перевірки своїх знань:

1. Дефіцит державного бюджету утворюється, коли:

- а) сума податкових надходжень скорочується;
- б) витрати держави зменшуються;
- в) сума активів держави перевищує розміри її зобов'язань;
- г) сума витрат держави перевищує суму податкових надходжень.

2. Для покриття дефіциту держбюджету використовується:

- а) державний кредит;
- б) банківський кредит;
- в) комерційний кредит;
- г) правильної відповіді немає.

3. За причинами виникнення бюджетний дефіцит поділяється на:

- а) відкритий та пасивний;
- б) вимушений та свідомий;
- в) активний та пасивний;
- г) відкритий та прихований.

4. Активний і пасивний бюджетний дефіцит виділяється за:

- а) причинами виникнення;
- б) формою прояву;
- в) спрямуванням коштів;
- г) тривалістю прояву.

5. Свідомий бюджетний дефіцит є наслідком:

- а) низького рівня виробництва ВВП;
- б) фінансової тактики державного уряду;
- в) товарно-грошової незбалансованості;
- г) невиконання закону про бюджет.

6. Бюджетний устрій це:

- а) сукупність усіх бюджетів, які діють на території держави;
- б) організація, принципи побудови бюджетної системи, її структура, взаємозв'язок між окремими ланками бюджетної системи;
- в) державний бюджет і бюджети органів місцевого самоврядування;
- г) правильної відповіді немає.

7. До місцевих бюджетів в Україні належать:

- а) обласні бюджети;
- б) районні бюджети;
- в) бюджети місцевого самоврядування;
- г) всі відповіді правильні.

8. Які види бюджетів відносяться до бюджетів місцевого самоврядування:

- а) бюджети територіальних громад сіл;
- б) обласні та районні бюджети;
- в) бюджети районів у містах;
- г) бюджет Автономної Республіки Крим.

9. Який з принципів не стосується основ побудови бюджетного устрою в Україні:

- а) єдності та самостійності;
- б) справедливості та неупередженості;
- в) публічності та прозорості;
- г) фінансової стійкості та платоспроможності.

10. Структура бюджетної системи України визначається:

- а) адміністративно-територіальним устроєм;
- б) сукупністю державних фінансових інститутів;
- в) системою органів влади в Україні;
- г) адміністративно-територіальним устроєм і побудовою системи органів влади в Україні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема заняття: **Міжбюджетні відносини та система міжбюджетних трансфертів.**

Система доходів бюджету.

План заняття:

1. Сутність та організація міжбюджетних відносин.
2. Бюджетне регулювання, його сутність та методи.
3. Види міжбюджетних трансфертів.
4. Склад та характеристика доходів бюджетів, їх класифікація.
5. Методи формування доходів бюджетів, чинники, що впливають на дохідну частину бюджету.
6. Податкові надходження. Неподаткові надходження.
7. Доходи від операцій з капіталом. Офіційні трансферти.

Питання для самоконтролю знань:

1. З яких груп складаються доходи бюджету?
2. Дайте характеристику податкових надходжень.
3. Розкрийте економічний зміст неподаткових надходжень до бюджету.
4. Що включають доходи від операцій з капіталом?
5. В чому полягає сутність та призначення офіційних трансфертів?
6. У яких принципах визначається сутність міжбюджетних відносин?
7. Дайте визначення бюджетного регулювання.
8. Охарактеризуйте методи бюджетного регулювання.
9. Яка мета впровадження міжбюджетних відносин в Україні?
10. Передумови існування міжбюджетних відносин в Україні.

Приклад дискусійних питань:

Вкажіть, які твердження є вірними, а які хибними. Обґрунтуйте свою відповідь:

1. Доходи бюджету складаються з 4 основних груп.
2. Відповідно до бюджетної класифікації податкові надходження поділяють на 4 групи.
3. Відповідно до бюджетної класифікації офіційні трансферти об'єднують дві групи надходжень.
4. Перша цифра восьми значного коду класифікації доходів бюджету відповідає групі доходів.
5. Податки, збори та обов'язкові платежі є основною формою участі держави у розподілі і перерозподілі ВВП з метою залучення його частки до основного централізованого фонду грошових коштів держави.
6. Відповідно до бюджетної класифікації доходи від операцій з капіталом об'єднують чотири групи надходжень.
7. Третя та четверта цифри восьми значного коду класифікації доходів бюджету визначають різновидність надходження.

8. Сучасна держава за допомогою оподаткування юридичних і фізичних осіб вилучає у своє розпорядження необхідну для неї частку ВВП.

9. Методологія розвинутих країн світу передбачає зарахування позик не до доходів бюджету, а до джерел його фінансування.

10. Індeksi податкоспроможності місцевих бюджетів не можуть змінюватися і переглядатися частіше, ніж два рази на рік.

11. Зміна обсягу надходжень податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб за відповідний бюджетний період повинна бути підтверджена органами стягнення.

12. У законі про Державний бюджет України затверджуються обсяги зазначеної субвенції окремо для обласних бюджетів.

13. Освітня субвенція розподіляється між відповідними бюджетами на основі формули, яка розробляється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти.

14. Міністерство фінансів України здійснює розподіл резерву освітньої субвенції та може визначати напрями використання таких коштів

15. Залишки коштів за освітньою субвенцією на кінець бюджетного періоду зберігаються на рахунках відповідних місцевих бюджетів і використовуються у наступному бюджетному періоді.

16. Місцева державна адміністрація не може приймати рішення щодо розподілу та перерозподілу обсягів трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам.

17. Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансове забезпечення будівництва, реконструкції, ремонту і утримання автомобільних доріг загального користування місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах надається за рахунок джерел формування загального фонду державного бюджету.

18. Надання державою податкових пільг, які зменшують доходи місцевих бюджетів, має супроводжуватися наданням додаткової дотації з державного бюджету місцевим бюджетам на компенсацію відповідних втрат доходів місцевих бюджетів.

Практичні завдання:

1. Проаналізувати обсяги міжбюджетних трансфертів в Україні у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>. Порівняти динаміку надання різних видів трансфертів.

2. Розрахувати темп приросту дотацій та субвенцій з державного бюджету України у 2012 -2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>.

3. Розрахувати абсолютне та відносне відхилення показників Доходів державного бюджету України у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>.

4. Зобразити у вигляді стовпчикової діаграми (гістограми) динаміку статей Доходів державного бюджету України у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>.

Задача 1.

У державному бюджеті в квітні заплановано такі доходи: кошти від продажу землі 150000 тис.грн.; державне мито 5800 тис.грн.; мито 64500 тис.грн.; митні збори 1800 тис.грн.; плата за адміністративні послуги 2500 тис.грн.; концесійні платежі 30000 тис.грн.; плата за ліцензії 100000 грн.; рентна плата 45000 тис.грн.; надходження від реалізації матеріальних цінностей державного резерву 120000 тис.грн.; надходження від продажу нематеріальних активів 110000 тис.грн.

Знайти:

1. Суму податкових надходжень державного бюджету у квітні.
2. Суму неподаткових надходжень державного бюджету у квітні.
3. Суму доходів від операцій з капіталом державного бюджету у квітні.

Задача 2

У місцевому бюджеті в травні заплановано такі доходи: плата за землю 8 000 тис.грн.; кошти від продажу землі 90000 тис.грн.; власні надходження бюджетних установ 75000 тис.грн.; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки 48000 тис.грн.; частина прибутку комунальних унітарних підприємств, що вилучається до бюджету 50000 тис.грн.; надходження від розміщення в установах банків тимчасово вільних бюджетних коштів 43000 тис.грн.; державне мито 8000 тис.грн.; плата за ліцензії 25000 тис.грн.; рентна плата за користування надрами для видобування корисних копалин місцевого значення 26000 тис.грн.; надходження від реалізації матеріальних цінностей 10000 тис.грн.; надходження від продажу нематеріальних активів 3000 тис.грн. єдиний податок 7000 тис.грн.

Знайти:

1. Суму податкових надходжень місцевого бюджету у травні.
2. Суму неподаткових надходжень місцевого бюджету у травні.
3. Суму доходів від операцій з капіталом місцевого бюджету у травні.

Задача 3

У місцевому бюджеті у червні заплановано такі доходи: плата за землю 5 000 тис.грн.; власні надходження бюджетних установ 8000 тис.грн.; податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки 4500 тис.грн.; частина прибутку комунальних підприємств, що вилучається до бюджету 5500 тис.грн.; надходження від розміщення в установах банків тимчасово вільних бюджетних коштів 3500 тис.грн.; державне мито 2500 тис.грн.; плата за ліцензії 6000

тис.грн.; надходження від реалізації матеріальних цінностей 4000 тис.грн.; надходження від продажу нематеріальних активів 3000 тис.грн.; єдиний податок 6500 тис.грн.

Знайти:

1. Суму податкових надходжень місцевого бюджету у червні.
2. Суму неподаткових надходжень місцевого бюджету у червні.
3. Суму доходів від операцій з капіталом місцевого бюджету у червні.

Тестові завдання для перевірки своїх знань:

1. Міжбюджетні відносини - це:

- а) сукупність міжбюджетних трансфертів, що здійснюються протягом бюджетного року;
- б) відносини між державою, Автономною Республікою Крим та місцевим самоврядуванням щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією та законами України;
- в) відносини між органами місцевого самоврядування, метою яких є збалансування місцевих бюджетів;
- г) надання коштів і державного бюджету місцевим для збалансування доходів і видатків усіх бюджетів.

2. Суб'єктами міжбюджетних відносин є:

- а) місцеві осередки політичних партій;
- б) органи державної влади та управління й органи місцевого самоврядування, до компетенції яких включені повноваження щодо складання, розгляду, затвердження і виконання бюджетів;
- в) громадські утворення і організації;
- г) усі відповіді правильні.

3. Регулювання міжбюджетних відносин - це:

- а) надання коштів з місцевих бюджетів державному бюджету для збалансування доходів і видатків державного бюджету;
- б) надання коштів з державного бюджету місцевим бюджетам для збалансування доходів і видатків усіх бюджетів;
- в) надання коштів з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам у формі субсидій;
- г) надання коштів з місцевих бюджетів іншим місцевим бюджетам у формі дотацій.

4. Що з перерахованого не відноситься до міжбюджетних трансфертів:

- а) базова дотація;
- б) реверсна дотація;
- в) дотація вирівнювання;
- г) освітня субвенція.

5. Яке визначення субвенції є правильним:

- а) трансферт, що надається з державного бюджету місцевим бюджетам для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій;
- б) кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів для горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій;
- в) трансферти для використання на певну мету в порядку, визначеному органом, який прийняв рішення про надання;
- г) немає правильної відповіді.

6. Закріплені доходи – це:

- а) доходи, що цілком або частково у відсотках зараховуються до відповідних видів бюджетів безстроково або на довгостроковій основі і для їх включення не потрібні рішення органів вищої ради;
- б) кошти, що безкоштовно і безповоротно передаються з одного бюджету в інший;
- в) доходи, що розподіляються між різними рівнями бюджетної системи;
- г) правильної відповіді немає.

7. До власних доходів місцевих бюджетів належать:

- а) доходи від майна, що належить місцевій владі;
- б) доходи комунальних підприємств;
- в) місцеві податки і збори, платежі, що їх устанавлюють місцеві органи влади;
- г) усі відповіді правильні.

8. Джерелами формування доходів виступають:

- а) фінансові ресурси, державні доходи, доходи бюджетів;
- б) створений ВВП, національне багатство;
- в) централізовані доходи і децентралізовані доходи;
- г) всі відповіді правильні.

9. Який із методів передбачає формування доходів бюджетів лише за рахунок перерозподілу ВВП?

- а) трансферний;
- б) податковий;
- в) позиковий;
- г) емісійний.

10. Найбільшим за розміром джерелом формування дохідної частини бюджету є:

- а) ПДВ та податок на прибуток підприємств;
- б) акцизний податок та податок на прибуток підприємств;
- в) ПДВ та акцизний податок;
- г) ПДФО та акцизний податок.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема заняття: Система видатків бюджету.

План заняття:

1. Сутність та класифікація видатків бюджету.
2. Види видатків бюджетів. Джерела та забезпечення здійснення видатків бюджетів. Розмежування видатків між бюджетами.
3. Бюджетне фінансування, його сутність, форми і методи.
4. Кошторисне фінансування видатків бюджетних установ.
5. Складання, розгляд та затвердження кошторисів бюджетних установ.

Питання для самоконтролю знань:

1. В чому полягає призначення державного бюджету?
2. Яка структура видатків державного бюджету?
3. Яка структура видатків місцевих бюджетів?
4. Розкрийте взаємовідносини державного бюджету з місцевими.
5. У чому полягає взаємозв'язок між державним і місцевими бюджетами?
6. Укажіть критерії розмежування видатків між місцевими бюджетами.
7. Охарактеризуйте роль місцевих бюджетів у регулюванні економічного і соціального розвитку територій.

Приклад дискусійних питань:

Вкажіть, які твердження є вірними, а які хибними. Обґрунтуйте свою відповідь:

1. До видатків бюджету не належать придбання цінних паперів.
2. Згідно діючої бюджетної класифікації України в класифікації видатків виділяють п'ять кодів класифікації видатків.
3. Кошторис доходів і видатків бюджетної установи або організації є другорядним документом, головний – тарифікаційний список.
4. Основу бюджетного фінансування складає бюджетне нормування.
5. Кожен учасник бюджетного процесу діє тільки в межах своїх повноважень і несе відповідальність згідно з чинним законодавством.
6. Управління бюджетними коштами включає такі основні елементи, як фінансове планування, оперативне управління і фінансовий контроль.
7. Розпорядник бюджетних коштів - органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, що повністю утримуються за рахунок відповідно державного бюджету чи місцевого бюджету.
8. Головні розпорядники коштів місцевих бюджетів визначаються рішенням про місцевий бюджет.
9. Основу бюджетного фінансування складає бюджетне планування.
10. Охарактеризуйте принципи бюджетного фінансування.
11. Що є підставою для затвердження кошторисів?

12. Які складові має кошторис бюджетної установи?
13. Який встановлений порядок затвердження кошторисів?

Практичні завдання:

1. Побудувати кругові діаграми структури видатків Державного бюджету України за функціональною класифікацією у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> та проаналізувати отримані результати.

2. Побудувати кругові діаграми структури видатків Державного бюджету України за економічною класифікацією у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik> та проаналізувати отримані результати.

3. Проаналізувати структуру та динаміку видатків Державного бюджету України за у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>.

Тестові завдання для перевірки своїх знань:

1. Видатки бюджету – це витрати:

- а) що виникають за умов виконання державою своїх обов'язків;
- б) які спрямовані на капітальні вкладення;
- в) які передбачають поворотність і платність;
- г) усі відповіді правильні.

2. Видатки бюджету класифікують за такими ознаками:

- а) за функціями і економічною характеристикою операцій;
- б) за головним розпорядником бюджетних коштів;
- в) за бюджетними програмами;
- г) усі відповіді правильні.

3. Відповідно до економічної класифікації видатки є:

- а) внутрішні і зовнішні;
- б) поточні і капітальні;
- в) валові і чисті;
- г) правильної відповіді немає.

4. Захищені статті бюджету – це:

- а) статті видатків, що закріплені за певними доходами;
- б) статті видатків, що не підлягають скороченню через невиконання дохідної частини бюджету;
- в) статті видатків місцевих бюджетів, що підлягають передачі до державного бюджету;
- г) правильної відповіді немає.

5. Секвестр бюджету застосовується:

- а) для міжбюджетного регулювання;
- б) для бюджетного контролю;
- в) для зменшення видатків у процесі виконання бюджету;
- г) усі відповіді правильні.

6. Кошторис – це:

- а) фінансовий план бюджетної установи, який передбачає обсяг асигнувань і напрямки використання коштів бюджету;
- б) основний плановий фінансовий документ бюджетної установи, яким на бюджетний період встановлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподіл бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень;
- в) план, який передбачає помісячний розподіл бюджетних видатків за економічною класифікацією;
- г) будь-яке здійснене відповідно до бюджетного асигнування розміщення замовлення, укладення договору, придбання товару, послуги чи здійснення інших аналогічних операцій, згідно з якими необхідно здійснити платежі протягом цього ж періоду або у майбутньому.

7. Зведені кошториси:

- а) затверджуються;
- б) не затверджуються;
- в) затверджуються лише за загальним фондом;
- г) не складаються.

8. Складовими кошторису є:

- а) бюджетна стратегія;
- б) бюджетне прогнозування та планування;
- в) загальний та спеціальний фонд;
- г) бюджетна стратегія та бюджетне фінансування.

9. Бюджетні асигнування — це форма :

- а) колективного капіталу;
- б) покриття витрат за рахунок позичених коштів;
- в) державного кредитування;
- г) державного фінансового забезпечення.

10. Видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів – це:

- а) міжбюджетний трансферт;
- б) міжнародний трансферт;
- в) дотація вирівнювання;
- г) витрати бюджету.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема заняття: **Видатки бюджету на економічну діяльність держави та науку.**

Видатки бюджету на соціальний захист населення і соціальну сферу.

План заняття:

1. Необхідність і склад видатків бюджету на розвиток економіки.
2. Склад видатків на науку, джерела їх фінансування.
3. Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення.
4. Фінансування видатків на освіту.
5. Порядок фінансування витрат на охорону здоров'я.
6. Фінансування духовного та фізичного розвитку.

Питання для самоконтролю знань:

1. Назвіть склад видатків з бюджету на економічну діяльність держави.
2. Охарактеризуйте структуру витрат бюджетів на розвиток економіки.
3. У чому суть фінансової підтримки агропромислового комплексу?
4. Які особливості організації фінансування з бюджету агропромислового комплексу?
5. Назвіть особливості організації фінансування місцевої інфраструктури.
6. Яке призначення й роль малого підприємництва в економіці держави?
7. Які напрями фінансової підтримки малих підприємств здійснюються в Україні?
8. Охарактеризуйте інші видатки, пов'язані з економічною діяльністю держави.
9. Назвіть особливості фінансового планування та фінансування науково-дослідних організацій.
10. Охарактеризуйте систему видатків бюджету на соціальний захист населення.
11. Які види державної допомоги призначаються сім'ям з дітьми ?
12. Назвіть джерела фінансування закладів освіти.
13. Яким категоріям громадян надаються житлові субсидії?
14. Охарактеризуйте склад та структуру видатків бюджету на охорону здоров'я.
15. Назвіть джерела фінансування закладів галузі охорони здоров'я.
16. Назвіть джерела фінансування духовного розвитку та культури.
17. Які резерви збільшення власних надходжень Пенсійного фонду України ви бачите?
18. Які резерви зменшення видатків бюджету на покриття дефіциту Пенсійного фонду ви бачите?
19. Які ви бачите варіанти розвитку подій щодо бюджетного фінансування солідарного рівня пенсійного системи з врахуванням тенденцій, що склалися?

20. Які заходи необхідно вжити для зменшення пенсійного навантаження на державний бюджет України?

Приклад дискусійних питань:

Вкажіть, які твердження є вірними, а які хибними. Обґрунтуйте свою відповідь:

1. Реалізацію економічної функції держави забезпечують видатки на економічну діяльність та науку.

2. До прямих фінансових методів державного регулювання економіки відносяться прискорена амортизація основних фондів; стимулювання підтримки підприємств із боку підприємницьких організацій: банків, страхових компаній, корпорацій тощо.

3. До непрямих фінансових методів державного регулювання економіки відносяться кредитування, тобто надання кредитів на пільгових умовах; пайове фінансування тощо.

4. Фінансова підтримка підприємствам державного сектору на тимчасові потреби у випадку фінансових ускладнень може надаватися лише на безповоротній основі.

5. Бюджетні кредити надаються підприємствам державного сектору на тимчасові потреби у випадку фінансових ускладнень і можуть бути безвідсотковими або з невисокою відсотковою ставкою.

6. Основні напрями розвитку економіки визначаються Кабінетом Міністрів України, установами Національної академії наук України, науково-дослідними установами.

7. Державна фінансова підтримка малого підприємництва може здійснюватися через встановлення пільг в оподаткуванні.

8. В Україні наукові заклади можуть бути поділені за двома рівнями.

9. Згідно із Законом «Про науку і науково-технічну діяльність» за рахунок бюджетних коштів фінансуються лише фундаментальні дослідження і розроблення.

10. Бюджетне фінансування науково-технічних робіт здійснюється шляхом базового, цільового та контрактного фінансування.

Практичні завдання:

1. Розрахувати частку видатків державного бюджету України на економічну діяльність у загальному обсязі видатків державного бюджету у 2012-2021 рр. та проаналізувати їх динаміку за цей період за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>.

2. Розрахувати абсолютне і відносне відхилення показників видатків Державного бюджету на Соціальний захист та соціальне забезпечення у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>.

3. Проаналізувати структуру та динаміку видатків Державного бюджету на соціальну сферу у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>. Зробити висновки.

Задача 1.

У відповідності з тарифікаційним списком вчителів міської школи на 1 вересня поточного року загальна кількість годин на тиждень встановлена:

I – IV класи – 156,

V – IX класи – 420,

X – XI класи – 108

Фонд заробітної плати в місяць з урахуванням підвищень відповідно по групах класів склав:

I – IV класи – 61970,1 грн.;

V – IX класи – 220781,48 грн.;

X – XI класи – 92893,5 грн.

Кількість класів по школі складає:

I – IV класи – 6;

V – IX класи – 12;

X – XI класи – 3

Видатки на перевірку зошитів в місяць:

I – IV класи – 2050 грн.;

V – IX класи – 4380 грн.;

X – XI класи – 910 грн.

Необхідно визначити по групах класів:

кількість педагогічних ставок на всі класи і на один клас (з точністю до 0,1);

середні ставки заробітної плати вчителів в місяць (в грн);

середні витрати на перевірку зошитів на 1 клас в місяць (в грн).

Задача 2

Визначити :

- 1) Кількість педагогічних ставок :
 - на один клас даної групи ;
 - на всі класи даної групи ;
- 2) Середню місячну ставку вчителя ;
- 3) Річний фонд заробітної плати вчителів ;

Вихідні дані :

№ п/п	Показники	І в.	ІІ в.
1.	Кількість 1-4 класів на 01.01.	8	11
2.	Кількість 1-4 класів на 01.09.	9	8
3.	Загальна кількість навчальних годин на тиждень	226	270
4.	Місячний фонд зарплати вчителів, грн.	61200	68900

Задача 3

Маємо наступні показники щодо кількості учнів, які навчаються в середній школі :

Класи	Кількість на 01.01. план, року		Кількість на 01.09. план. року	
	класів	учнів	класів	учнів
1		42		
2		60		
3		120		
4		243		
Разом по 1-4 класах				
5		102		
6		124		
7		96		
8		85		
9		65		
Разом по 5-9 класах				
10		49		
11		58		
Разом по 10-11 класах				
Всього по школі				

Відповідно до результатів перепису дітей дошкільного віку встановлено, що в новому навчальному році в перший клас піде 160 дітей. Разом з тим 40 учнів після 9-го класу підуть навчатися у середні спеціальні заклади.

Потрібно :

1. Визначити кількість класів на 01.01., кількість класів і учнів на 01.09. планового року по групах класів і по школі в цілому.
2. Обчислити середньорічну кількість класів і учнів по групах класів і по школі в цілому.

Задача 4

1. У початковій школі на 1 січня планованого року число учнів становить у 1-х класах — 52, 2-х — 48, 3-х — 44, 4-х — 40. Прийом до 1-х класів з 1 вересня по плану — 59 осіб.

2. В основній школі на 1 січня планованого року число учнів у класах становить: у 1-х — 77, 2-х — 73, 3-х — 77, 4-х — 110, 5-х — 78, 6-х — 106, 7-х — 105, 8-х — 119, у 9-х — 90 осіб. Прийом до 1-х класів з 1 вересня по пану 80 осіб. Учні 4-х класів у повному складі переводяться у 5-і.

3. У старшій середній школі на початок планованого року число учнів у класах становить: у 1-х — 115, 2-х — 158, 3-х — 139, 4-х — 111, 5-х — 98, 6-х —

80, 7-х — 108, 8-х — 111, 9-х — 90, 10-х — 80, в 11-х — 78 осіб. Прийом до 1-х класів з 1 вересня по плану 100 осіб. Учні 4-х класів у повному складі переводяться в 5-і. Прийом до 10-х класів передбачається в розмірі 80 % контингенту учнів 9-х класів.

Визначити: число учнів на 1 січня і 1 вересня планованого року по групах класів; середньорічне число учнів по групах класів.

Задача 5

1. Дані про контингент учнів основної школи на 1 січня планованого року:

Показники	Класи								
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Кількість класів	3	3	3	4	4	4	4	5	5
Число учнів	93	93	113	143	139	144	141	185	174

Планується прийняти в 1-і класи 100 осіб. Учні 4-х класів у повному складі переводяться в 5-і.

2. Дані про контингент учнів старшої середньої школи на початок планового року:

Показники	Класи										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Кількість класів	6	5	5	4	4	3	4	3	1	2	2
Число учнів	180	168	160	147	150	120	151	109	38	63	58

Планується прийняти в 1-і класи 230 осіб. З 1 вересня передбачається прийом до 4-х класів з найближчих початкових шкіл 50 осіб. Усі учні 4-х класів переводяться в 5-і. Прийом до 10-х класів намічається в розмірі 80 % контингенту учнів 9-х класів.

Визначити: число учнів і кількість класів на 1 січня і 1 вересня планованого року; середньорічне число учнів і кількість класів по групах класів.

Задача 6

1. Кількість класів і число учнів у них на 1 січня планованого року по міській середній школі такі:

Показники	Класи										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Кількість класів	7	6	6	5	5	5	6	4	5	4	3
Число учнів	209	182	176	148	147	150	178	118	147	100	75

2. Дані про випуск і прийом учнів на планований рік:

План випуску		План прийому	
класи	кількість, осіб	класи	кількість, осіб
з 4-х	148	до 1-х	240
з 9-х	147	до 5-х	148
з 11-х	75	до 10-х	70 % випуску з 9-х класів

3. Групування і наповнюваність класів прийнята на рівні 30 осіб у класі.

Визначити: число учнів і кількість класів на 1 січня і 1 вересня планового року; середньорічне число учнів і кількість учнів по групах класів.

Задача 7

Обчисліть величину пенсії свої батьків за новою системою розрахунку пенсій, виходячи з припущень, що їх поточний рівень заробітної плати буде зберігатися до досягнення пенсійного віку.

Методичні рекомендації:

Розмір пенсії залежить від середньої заробітної плати по державі, власної заробітної плати та трудового стажу.

$$П = ЗС * КЗ * КС, (1)$$

де П — розмір пенсії, грн.;

ЗС — середньомісячна заробітна плата в Україні за три останні календарні роки, визначається за даними Пенсійного фонду про середню зарплату в Україні, з якої сплачено страхові внески за попередні три роки, грн.;

КЗ — коефіцієнт заробітної плати, визначається як відношення заробітної плати, яку на той момент отримував пенсіонер до середньої заробітної плати в Україні. При розрахунку пенсії до уваги береться персональна заробітна плата за всі періоди роботи, починаючи з 1 липня 2000 року. Середній коефіцієнт заробітку визначається в результаті ділення суми коефіцієнтів заробітку на кількість періодів зазначених в довідці про заробітну плату.

КС — коефіцієнт стажу, який обчислюється шляхом множення кількості відпрацьованих років на коефіцієнт вартості року страхового стажу, рівний 1.

Приклад розв'язання:

Особа з стажем роботи 26 років і 2 місяці виходить на пенсію з 01.01.2018 року.

Обчислюємо коефіцієнт заробітної плати особи за весь період роботи: якщо, заробітна плата особи місяць роботи перевищувала на 30% середню по Україні, то місячний коефіцієнт буде 1,3.

Нехай сума коефіцієнтів за 210 місяців (з липня 2000 року включно по 31.12.2017) становить 278,95:

$$(1,3 + 1,02 + 1,14 + 1,38 \dots \text{коефіцієнти ще } 206 \text{ місяців}) / 210 = 278,95$$

Тоді, $K3 = 278,95 / 210 = 1,32833$

Обчислюємо коефіцієнт страхового стажу

Страховий стаж становить 26 років 2 місяці = 314 місяців.

Коефіцієнт страхового стажу $KС = 314 / (12 * 100) = 0,26166$

Обчислюємо розмір пенсії:

$П = 3С \times K3 \times KС = 3764,4 \text{ грн.} \times 1,32833 \times 0,26166 = 1308,39 \text{ грн.}$

Задача 8

Розрахувати субсидію для сім'ї з двома дітьми, якщо в жовтні 2023 року чоловік і дружина мають дохід 8500 грн. і 7500 грн. на місяць відповідно та виховують двох дітей, які молодші за 18 років.

Методичні рекомендації:

Формула розрахунку субсидії:

середньомісячний дохід сім'ї ділиться на кількість зареєстрованих у житловому приміщенні осіб і визначається середньомісячний дохід на одну особу. Цей дохід ділиться на прожитковий мінімум (з січня 2023 року 2589 грн.), ділиться на базовий коефіцієнт 2 і множиться на 15%.

Приклад розв'язання:

Середній дохід сім'ї за місяць – це результат ділення сукупного доходу за два квартали, тобто шість місяців, на кількість місяців, за які враховуються доходи.

$((8\ 500 * 6) + (7\ 500 * 6)) / 6 = 16\ 000 \text{ грн}$

Щоб розрахувати розмір обов'язкового платежу, потрібно обов'язковий відсоток платежу помножити на середній дохід сім'ї за місяць.

$16\ 000 \text{ грн} / 4 / 2589 / 2 * 15\ \% = 11,58\ \%$, де

4 – кількість членів домогосподарства,

2 589 – прожитковий мінімум на 1 січня 2023 року,

2 – базовий коефіцієнт доходу для призначення субсидії,

15% – базова норма плати за житлово-комунальні послуги.

Після цього можна розрахувати розмір обов'язкового платежу домогосподарства.

$16\ 000 \text{ грн} * 11,58\ \% = 1\ 852,80 \text{ грн}$

І нарешті розраховується розмір субсидії для цієї конкретної сім'ї.

$2\ 859,35 \text{ грн} - 1\ 852,80 \text{ грн} = 1\ 006,55 \text{ грн}$, де

2 859,35 грн – розмір плати за ЖКП у межах соціальних норм і нормативів;

1 852,80 грн – розрахована сума обов'язкового платежу домогосподарства за ЖКП.

Задача 9

Визначити право на призначення, загальний розмір житлової субсидії, виходячи з таких даних:

В трикімнатній квартирі загальною площею 70 м² зареєстровані 4 особи: мати, батько, двоє дітей: учень школи (8 років) і студент коледжу (16 років).

Загальний місячний розмір плати за житлово-комунальні послуги в межах норм споживання – 2500 грн.

Середньомісячний сукупний дохід сім'ї за наданими довідками за попередній рік склав: 8000 грн.

Задача 10

Визначити право на призначення, загальний розмір житлової субсидії, виходячи з таких даних:

В двокімнатній квартирі загальною площею 46 м² зареєстровані 5 осіб: мати, батько, двоє дітей: 6 та 11 років, бабуся. Загальний місячний розмір плати за житлово-комунальні послуги в межах норм споживання – 3160 грн.

Середньомісячний сукупний дохід сім'ї за наданими довідками за попередній рік склав: 11340 грн.

Задача 11

Необхідно визначити видатки по загальноосвітніх школах відділу освіти:

- фонд оплати праці;
- нарахування на заробітну плату.

Групи класів	Кількість класів		Кількість педагогічних ставок на 1 клас за даними тарифікації	Середня ставка зарплати вчителя в місяць за даними тарифікації (грн.)	Середні видатки на перевірку зошитів на 1 клас в місяць (грн.)
	на 01.01 план. року	на 01.09 план. року			
I-IV	32	36	2.5	8970	595
V-IX	42	47	1.5	8850	510
X-XI	28	26	1.75	8825	585

Додаткова оплата праці вчителів визначена в сумі 96,25 тис. грн. на рік.

Заробітна плата адміністративно-господарчого та іншого персоналу в рік – 142,0 тис. грн. Нарухування на заробітну плату – відповідно до законодавства.

Тестові завдання для перевірки своїх знань:

1. Асигнування фундаментальних наукових досліджень передбачає:

- а) здійснення капітальних вкладень;
- б) виділення коштів з бюджету на наукові теми та наукові заклади;
- в) надання коштів з бюджету з метою отримання прибутку від упровадження прикладних наукових розроблень;
- г) правильної відповіді немає.

2. Прикладні наукові дослідження відрізняються від фундаментальних тим, що...

- а) дають змогу прогнозувати комерційний результат від застосування їхніх результатів;
- б) фінансуються переважно за бюджетні кошти;
- в) потребують більше часу й мають високий ризик отримання негативних результатів;

г) правильної відповіді немає.

3. Який показник лежить в основі визначення чисельності працівників музею?

- а) загальна площа музею;
- б) норматив музейних фондів;
- в) норматив середньостатистичного відвідування;
- г) кількість днів функціонування музею.

4. Фінансування видатків бюджету на економічну діяльність може здійснюватися у таких формах:

- а) кошторисне фінансування; фінансування інвестиційних проектів (бюджетні інвестиції); державні субвенції, дотації (державні трансферти); бюджетні кредити;
- б) кошторисне фінансування; боргове фінансування; комерційне фінансування; бюджетне фінансування;
- в) фінансування інвестиційних проектів (бюджетні інвестиції); бюджетні кредити;
- г) державні субвенції, дотації (державні трансферти); бюджетні кредити.

5. Що не включається до видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення, що фінансуються за рахунок коштів місцевих бюджетів:

- а) програми соціального захисту малозабезпеченої категорії учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти;
- б) компенсаційні виплати за пільговий проїзд окремих категорій громадян;
- в) житлові субсидії населенню та пільги на оплату житлово-комунальних послуг;
- г) сільські, селищні та міські програми і заходи щодо реалізації державної політики стосовно дітей, молоді, жінок, сім'ї, у тому числі утримання та програми центрів соціальних служб.

6. Функціональна класифікація видатків бюджету з економічної діяльності держави не передбачає поділ видатків на:

- а) загальну економічну, торговельну та трудову діяльність;
- б) регулювання фінансових відносин;
- в) сільське господарство, лісове господарство та мисливство, рибне господарство;
- г) паливно-енергетичний комплекс.

7. Переважною формою державної допомоги підприємству, що має збитки через державну політику ціноутворення, є:

- а) державний кредит;
- б) державна дотація;
- в) державна субсидія;
- г) проектне фінансування.

8. Надання фінансової підтримки галузям економіки і підприємствам здійснюються у таких формах:

а) надання податкових пільг (звільнення від податків галузей економіки або окремі підприємства);

б) надання відстрочок і розстрочок зі сплати податків до бюджету;

в) списання та реконструкція податкової заборгованості;

г) всі відповіді правильні.

9. Невідплатні та безповоротні платежі з бюджету – це:

а) бюджетні трансферти;

б) державна дотація;

в) державна субсидія;

г) бюджетні кредити.

10. Які показники покладено в основу складання кошторису загальноосвітньої школи?

а) кількість класів;

б) кількість класів і контингент учнів;

в) кількість класів, контингент учнів, число педагогічних ставок;

г) контингент учнів і число педагогічних ставок.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема заняття: **Видатки бюджету на оборону та управління.
Видатки бюджету на обслуговування державного боргу.**

План заняття:

1. Склад видатків бюджету на оборону.
2. Характер і зміст видатків бюджету на державне управління.
3. Економічна сутність державного кредиту.
4. Державні запозичення як джерело формування державного боргу.
5. Сутність та класифікація державного боргу.
6. Управління державним боргом та методи коригування боргової політики.

Питання для самоконтролю знань:

1. Розкрийте економічний зміст і призначення витрат на оборону.
2. Проаналізуйте чинники, що впливають на обсяги видатків на оборону та безпеку держави.
3. Який склад витрат на оборону згідно з функціональною класифікацією?
4. Який склад витрат на правоохоронну діяльність і забезпечення безпеки держави згідно з функціональною класифікацією?
5. Назвіть склад видатків на державне управління за функціональною та економічною класифікацією.
6. Перелічіть джерела фінансування витрат на управління.
7. Обґрунтуйте необхідність скорочення витрат на управління.
8. Від чого залежить фінансування оборони?
9. Як здійснюється планування видатків бюджету на оборону?
10. Охарактеризуйте державний борг і економічну безпеку держави.
11. У чому полягає обслуговування державного боргу?
12. Які є форми управління державним боргом?
13. Назвіть суб'єкти системи управління державним боргом в Україні.
14. Які існують завдання та особливості боргового планування?
15. Проаналізуйте досвід зарубіжних країн з управління державним боргом.
16. Які особливості накопичення та обслуговування внутрішнього державного боргу України?
17. Перелічіть форми державного кредиту.
18. Які основні риси державного кредиту?
19. Чим зумовлена необхідність державного кредиту?

Приклад дискусійних питань:

Вкажіть, які твердження є вірними, а які хибними. Обґрунтуйте свою відповідь:

1. До найважливіших показників, що відбивають прагнення держави забезпечити необхідні умови розвитку збройних сил та інших військових

формувань, підтримання їхньої бойової готовності в належному стані, є обсяг та рівень видатків на оборону.

2. Видатки на оборону держави мають непродуктивний характер, оскільки вони не сприяють приросту ВВП, розвитку продуктивних сил.

3. Фінансування оборони залежить від прийнятої воєнної доктрини. Існують три основні підходи до її формування.

4. До системи органів державної влади в Україні входять лише законодавча та виконавча влади.

5. Управління є однією з основних функцій держави.

6. Видатки на правоохоронну діяльність і гарантування безпеки держави зумовлені природою і функціями держави, необхідністю захисту її внутрішніх і зовнішніх інтересів.

7. Заробітна плата державних службовців складається з посадових окладів, премій, доплати за ранги, надбавки за вислугу років на державній службі та інших надбавок.

8. Утримання армійських частин здійснюється на основі кошторису.

9. Економічна суть державного боргу виявляється через його функції фіскальну та регулюючу.

10. Залучення коштів може здійснюватися шляхом випуску державних цінних паперів та отримання позик.

11. В управлінні державним боргом України беруть участь: Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Національний банк України, ДКСУ.

12. Обслуговування зовнішнього боргу здійснюється в процесі виконання державного бюджету.

13. Одним із найпоширеніших методів управління державним боргом є рефінансування.

14. Виплата відсотків за внутрішнім та зовнішнім державним боргом належить до капітальних видатків бюджету.

15. Основними завданнями управління державним боргом є оптимізація структури державного боргу, мінімізація витрат на обслуговування державного боргу, мінімізацію ризиків, пов'язаних з цим боргом, сприяння розвитку внутрішнього ринку державних запозичень.

Практичні завдання:

1. Розрахувати темп приросту видатків на оборону, громадський порядок, безпеку та судову владу у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>. Зробити висновки.

2. Розрахувати темп приросту видатків на загальнодержавні функції у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>. Зробити висновки.

3. Розрахувати відсоток виконання видатків на управління порівняно із плановими показниками у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>.

4. Визначити частки зовнішнього та внутрішнього боргу у загальному державному боргу України у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>.

5. Розрахувати темп приросту структурних елементів гарантованого державою боргу України у 2012-2021 рр. за даними статистичних збірників «Бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>.

Тестові завдання для перевірки своїх знань:

1. Що розуміють під державним боргом:

- а) фінансові ресурси держави;
- б) зобов'язання держави перед своїми кредиторами;
- в) резервні бюджетні фонди;
- г) розмір державного дефіциту.

2. Що означає обслуговування державного боргу:

- а) розробка кредитного механізму для державних позик;
- б) техніко-економічні обґрунтування доцільності випуску державних цінних паперів;
- в) комплекс заходів держави щодо погашення позик, виплати відсотків за ними, уточнення та зміни умов погашення позик;
- г) визначення умов додаткової емісії грошей.

3. Яку мету переслідує управління державним боргом:

- а) забезпечення зростання надходжень до бюджету;
- б) розробку державної кредитної політики;
- в) забезпечення платоспроможності держави щодо погашення боргів;
- г) розробку щодо недопущення дефіциту бюджету.

4. Розрізняють наступні види державного боргу:

- а) внутрішній і зовнішній;
- б) емісійний і кредитний;
- в) забезпечений і незабезпечений;
- г) стандартний і нестандартний.

5. Що розуміють під конверсією державного боргу?:

- а) передача зобов'язань за раніше випущеною позикою на нову;
- б) зміна дохідності позик внаслідок змін на фінансовому ринку;
- в) об'єднання кількох позик в одну;
- г) перенесення строків виплати заборгованості.

6. Які групи видатків включаються до видатків бюджету на національну оборону?

- а) утримання Збройних Сил, правоохоронна діяльність і забезпечення безпеки держави, закупівля озброєння і військової техніки;
- б) утримання Збройних Сил, закупівля озброєння і військової техніки, капітальне будівництво, науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи у військовій сфері;
- в) правоохоронна діяльність і забезпечення безпеки держави;
- г) утримання Збройних Сил та закупівля озброєння і військової техніки.

7. Позабюджетні кошти для фінансування обороноздатності держави витрачаються на:

- а) оперативно-службову діяльність та забезпечення господарсько-побутових потреб військ й органів безпеки держави;
- б) бойову підготовку; оплату поставок озброєння, військової техніки, палива, продовольства та речового майна, необхідного для проведення бойової підготовки воїнів, капітальне будівництво та ремонт військової техніки;
- в) утримання військових навчальних закладів, військових академій, госпіталів, санаторіїв, лікувальних закладів, виплату основних і додаткових видів грошового утримання військовослужбовців;
- г) всі відповіді правильні.

8. Ставка зарплати (розмір грошового утримання) військовослужбовців залежить від :

- а) кількості підлеглих і строку служби (стажу);
- б) військового звання та посади;
- в) посади, військового звання, відзнак;
- г) військового звання, строку служби, посади.

9. Заробітна плата державного службовця складається з:

- а) посадового окладу та премії (у разі встановлення);
- б) надбавки за вислугу років;
- в) надбавки за ранг державного службовця;
- г) всі відповіді правильні.

10. До видатків бюджету на державне управління належать:

- а) утримання Головного управління урядового зв'язку; утримання Президента України та його апарату; функціонування законодавчої і виконавчої влади; інші видатки на загальнодержавне управління;
- б) утримання фінансових і фіскальних органів; загальне планування та статистичні служби; функціонування законодавчої і виконавчої влади; утримання Президента України та його апарату; утримання Головного управління урядового зв'язку; інші видатки на загальнодержавне управління;
- в) утримання фінансових і фіскальних органів; загальне планування та статистичні служби; функціонування законодавчої влади; функціонування виконавчої влади; утримання Президента України та його апарату; інші видатки на загальнодержавне управління;
- г) функціонування законодавчої влади; утримання Конституційного суду; функціонування виконавчої влади; утримання Президента України та його апарату; утримання Головного управління урядового зв'язку; інші видатки на загальнодержавне управління.

ТЕМИ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДОПОВІДЕЙ, ЕСЕ, АНАЛІТИЧНИХ ОГЛЯДІВ

1. Значення бюджету держави як фінансового плану.
2. Бюджетне планування та прогнозування.
3. Загальний та спеціальний фонди бюджету.
4. Принципи і методи бюджетного планування.
5. Бюджетна політика як складова фінансової політики.
6. Призначення та структура бюджетного механізму.
7. Роль бюджету у фінансово-кредитному механізмі.
8. Бюджетний дефіцит: поняття види та наслідки.
9. Причини виникнення та джерела покриття дефіциту.
10. Міжбюджетні відносини та особливості їх організації.
11. Бюджетне регулювання, його цілі та методи.
12. Бюджетні трансферти та їх значення.
13. Методи та джерела формування доходів бюджету.
14. Аналіз структури та динаміки доходів державного бюджету України.
15. Аналіз структури та динаміки доходів місцевих бюджетів України.
16. Податкові та неподаткові надходження бюджету.
17. Особливості та структура видатків бюджету України.
18. Аналіз структури та динаміки видатків Державного бюджету.
19. Аналіз структури та динаміки видатків місцевих бюджетів.
20. Система бюджетного фінансування.
21. Призначення і склад видатків на економічну діяльність держави.
22. Бюджетне фінансування науки.
23. Особливості видатків на соціальний захист і соціальну сферу.
24. Видатки бюджету на фінансування освіти.
25. Видатки бюджету на фінансування охорони здоров'я.
26. Видатки бюджету на фінансування культурно-освітніх закладів.
27. Видатки бюджету на фінансування фізичної культури і спорту та молодіжної політики.
28. Видатки бюджету на фінансування національної оборони.
29. Видатки бюджету на фінансування управлінських функцій держави.
30. Державний кредит як специфічна форма фінансових відносин.
31. Чинники та форми державного кредиту, їх призначення.
32. Державний борг, його структура.
33. Обслуговування державного боргу.
34. Управління державним боргом.
35. Бюджетна централізація ВВП та її об'єктивні межі.
36. Забезпечення оптимальних пропорцій розподілу і перерозподілу ВВП.
37. Поточний бюджет та бюджет розвитку місцевих бюджетів.
38. Принципи і завдання бюджетного планування в сучасних умовах господарювання.
39. Бюджетний дефіцит, причини виникнення, соціально-економічні наслідки, джерела фінансування, шляхи та методи подолання.

40. Бюджетні повноваження учасників бюджетного процесу.
41. Засади розмежування доходів і видатків між окремими бюджетами.
42. Власні та закріплені доходи місцевих бюджетів. Чинники і порядок закріплення доходів.
43. Доходи держави від підприємницької діяльності.
44. Доходи бюджету від державних майна, угідь, послуг.
45. Податковий метод мобілізації доходів бюджету.
46. Організація мобілізації доходів бюджету.
47. Роль видатків бюджету у фінансовому забезпеченні потреб соціально-економічного розвитку.
48. Класифікація видатків бюджету: програмна, функціональна, відомча та економічна.
49. Оптимізація структури видатків бюджету, її критерії.
50. Видатки бюджету на економічну діяльність, їх роль і місце у розвитку економіки.
51. Напрями і форми бюджетного фінансування економіки.
52. Бюджетні інвестиції, їх види.
53. Галузева структура видатків бюджету на економічну діяльність.
54. Форми і методи фінансового забезпечення установ соціальної сфери.
55. Бюджетне фінансування закладів соціальної сфери, його організація, основа кошторисного фінансування.
56. Засади бюджетного фінансування освіти, роль і місце бюджету у системі фінансового забезпечення освітніх закладів.
57. Бюджетні заклади освіти, особливості організації їх діяльності.
58. Бюджетне фінансування вищої освіти. Особливості кошторисного планування і фінансування у вищих закладах освіти.
59. Склад і характеристика видатків на національну оборону, порядок їх планування і фінансування.
60. Видатки на утримання органів законодавчої, виконавчої влади та місцевого самоврядування.
61. Видатки на судові та правоохоронні органи, прокуратуру.
62. Проблеми і напрями удосконалення управління й обслуговування державного зовнішнього боргу України

ЛІТЕРАТУРА

1. Барзилович А.Д. Реформування системи охорони здоров'я в Україні: стратегічні аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 2. С. 134-140.
2. Буй, Т., Прімерова, О. Бюджетна система України: вплив війни та виклики повоєнної відбудови. *НАУКОВІ ЗАПИСКИ НаУКМА. Економічні науки*. 2023. Том 8. Випуск 1. С. 17-24. URL: <http://spne.ukma.edu.ua/article/view/289545/283094>.
3. Бюджетна декларація на 2022-2024 роки. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%91%D1%8E%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%BD%D0%B0%202022-2024%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8.pdf>
4. Бюджетна система в таблицях і схемах: Навчальний посібник / Ситник Н.С., Західна О.Р., Стасишин А.В., Шушкова Ю.В. Львів: Видавництво: Апріорі, 2017. 180 с.
5. Бюджетна система України: навчальний посібник в схемах і таблицях / С.В. Качула, Г.Є. Павлова, Л.В. Лисяк, О.В. Добровольська, Л.І. Катан. Дніпро: Монолит, 2021. 332 с.
6. Бюджетна система: навч. посіб. / Наталія Проць; Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Луцьк: Вежа-Друк, 2019. 267с.
7. Бюджетна система: навч. посіб. / О.М. Піхоцька, Л.Є. Фурдичко, Н.Г. Синютка; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів : ТНЕУ, 2019. 327 с.
8. Бюджетна система: навч. посіб. для студентів закл. вищ. освіти / Є.М. Гелеверя; Харків. нац. ун-т буд-ва та архітектури. - Харків: Панов А. М. [вид.], 2018. 234с.
9. Бюджетна система: навч.-метод. посіб. / В.В. Бутенко; Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова. Одеса: ОНУ, 2018. 339 с.
10. Бюджетна система: навчальний посібник / [укладачі: Т.Я. Андрейків, В.В. Оліярник]. Львів: Видавництво Львівського торговельно-економічного університету, 2016. 286 с.
11. Бюджетна система: підручник / за ред. В.Г. Дем'янишина, О.П. Кириленко, З.М. Лободіної. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 460 с.
12. Бюджетна система: підручник / за ред. І.В. Алексєєв та ін. ; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2019. 399 с.
13. Бюджетна система: підручник / С.В. Юшко. Харків : Вид. ХНЕУ, 2018. 384 с.
14. Бюджетна система: підручник/ за наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. К.: Центр навч. літератури; Тернопіль: Екон. думка, 2012. 871 с.
15. Бюджетна система: тенденції розвитку / за заг. ред. В.М. Мазярчука. Київ: Лопатіна О.О., 2019. 382 с.
16. Бюджетний Кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р., із змінами. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
17. Василик О.Д., Павлюк К.В. Бюджетна система України: підручник.

Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.

18. Глухова В.І., Бабіченко В.В., Колотій Ю.С. Аналіз формування дохідної бази Державного бюджету України та оцінка бюджетних. *Modern Economics*. 2019. № 14(2019). С. 19-25. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V14\(2019\)-03](https://doi.org/10.31521/modecon.V14(2019)-03).

19. Глухова В.І., Бабіченко В.В., Кравченко Х.В. Бюджетне фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища в Україні. *Облік і фінанси*. 2021. № 3(93). Київ: ТДВ «Інститут обліку і фінансів». С.39-47.

20. Глухова В.І., Скрипник Л. І. Державне фінансове забезпечення охорони здоров'я на рівні місцевих бюджетів. *Облік і фінанси*. 2018. № 1(79). С.80-87.

21. Глухова В.І., Фінансування видатків бюджету на вищу освіту в Україні *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7934>. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.5.98.

22. Глухова В.І., Хоменко Л.М, Мар'янченко С.Г. Податок на нерухоме майно як додаткове джерело надходжень до бюджету. *Приазовський економічний вісник*. 2022. № 2 (31). URL: <http://rev.kpu.zp.ua/vypusk-31>.

23. Дешко А.Л. Напрями формування і реалізації бюджетної політики на середньострокову перспективу. *Аналітична записка. НІСД*. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-07/budgetna-polityka.pdf>.

24. Етапи впровадження реформи фінансування системи охорони здоров'я закладами ПМД у 2018 році. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/311/USAID_2018_interactiv_1.pdf.

25. Іваненко Є. Фінансове забезпечення охорони здоров'я в умовах соціально-економічних трансформацій. *Світ фінансів* № 3. 2015. С. 71-81.

26. Казначейська система: підручник / за наук. ред. д.е.н., проф. А.І. Крисоватого, д.е.н., проф. О.П. Кириленко, Т.Я. Слюз. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 364с.

27. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

28. Кудряшов В.П. Застосування фіскальних правил у бюджетному плануванні. *Фінанси України*. 2020. № 6. С.56-74. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.06.056>.

29. Литвинчук І.В. Бюджетна система : навч. посібн. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2021. 128 с.

30. Литвинчук І.В., Прохорчук Н.О. Класифікація доходів загальноосвітніх навчальних закладів: критичний огляд. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2019. №1 (42). С. 48-57.

31. Лободіна З.М. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 412 с.

32. Лободіна З.М., Сидор І.П., Дем'янюк А.В. Бюджетна система у схемах і таблицях: навчальний посібник для студ. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти / за ред. З.М. Лободіної. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 280 с.

33. Макогон В.Д. Бюджетна стратегія держави: монографія. Київ: Київ.

нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 364 с.

34. Миськів Г. Бюджетна система: теоретичні та практичні аспекти (у схемах і таблицях): навчальний посібник. Львів: Растр -7, 2020. 272 с.

35. Офіційний портал Верховної Ради України. URL: <https://www.rada.gov.ua/>

36. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua

37. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://www.minrd.gov.ua>.

38. Офіційний сайт Держказначейства України. URL: <http://treasury.gov.ua>.

39. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline>.

40. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://www.minfin.gov.ua>

41. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <http://www.bank.gov.ua/>.

42. Офіційний сайт Пенсійного фонду України. URL: <http://nfp.gov.ua>.

43. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн: навч. посібн. Київ : Знання-Прес, 2002. 495 с.

44. Письменний В.В. Теоретико-методологічні аспекти формування доходів місцевих бюджетів: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 468 с.

45. Податковий кодекс України № 2755-VI від 02.12.2010 р., із змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

46. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ. Постанова Кабінету міністрів України від 28 лютого 2002 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#Text>.

47. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997р. №280/97-ВР зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>.

48. Савчук С.В., Дем'янюк А.В., Лободіна З.М. Програмно-цільовий метод бюджетування: навчальний посібник для студ. другого (магістерського) рівня вищої освіти: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. 180 с.

49. Сучасна бюджетна система: правила та процедури: навч. посібник / за заг. ред. В.В. Зубенка; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження». Київ, 2017. 184 с.

50. Чугунов І.Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку: монографія. Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 532 с.

51. Юшко С.В. Показники виконання бюджету: теоретичні і практичні аспекти. *Фінанси України*. 2021, №1. С.46-63. <https://doi.org/10.33763/finukr2021.01.046>.

52. Юшко С.В. Практикум із бюджетної системи: навч. посіб. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. 187 с.

53. Ярошевич Н.Б., Кондрат І.Ю., Якимів А.І.. Бюджетна система: Практикум: Навчальний посібник. Львів.: «Новий Світ-2000», 2019. 400с.

Навчально-методичне видання

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА

методичні рекомендації до підготовки на практичні заняття та виконання
самостійної роботи з дисципліни для здобувачів вищої освіти

Укладачі: *Мельник Т.А., Попова С.П., Попов В.М.*

Рецензенти: *Насипайко Д.С.*
Коцюрба О.Ю.